

політика Швейцарії щодо Європейського Союзу ґрунтується на проведенні двосторонніх переговорів. Співробітництво між Швейцарією та Європейським Союзом має форму двосторонніх угод, які регулюють окремі сфери співробітництва. Факт прийняття угод оцінювався як найважливіший крок до зближення з ЄС. Разом з тим, багато аналітиків вважають, що в дійсності це не тільки не збільшує шансів на схвалення населенням приєднання до Євросоюзу, але навіть зменшує їх, що в принципі було доведено результатами двох референдумів, на яких більшість населення висловила проги приєднання до ЄС.

Отже, можна зробити висновок, що Швейцарія буде і надалі проводити збалансовану політику щодо ЄС. Так, 26 січня 2011 р. Федеральна Рада ухвалила рішення, щодо продовження подальшого розвитку двосторонніх договорів із цілісним та скоординованим підходом. 8 лютого 2011 р. президент Швейцарії М. Кальмі-Рей зустрілась із президентом Європейської Комісії Ж.-М. Барозо, з метою обговорити та визначити цей консолідований підхід, 4 травня 2011 р. на спеціальному засіданні Федеральної Ради депутати прийняли законопроект, в якому підкреслені важливість інституційних питань, що є центральними у ході переговорів між Швейцарією та ЄС.

1. Kriesi H. *Le système politique suisse*. – Paris, 1998.
2. Mann M. *Nation-States in Europe and Other Continents: Diversifying, Not Dying*. – London, 1998.
3. Laffan B. *The Politics of Identity and Political Order in Europe // Journal of Common Market Studies*. – 1996. – № 34.
4. Goetschel L. *Neutrality, A Really Dead Concept? // Cooperation and Conflict*. – 1999.
5. Anderson B. *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. – New York, 1989.
6. Hewstone M. *Understanding Attitudes to the European Community: A Social-Psychological Study in Four Member States*. – Cambridge, 1986.

Baginska M.W. The influence of the Swiss national identity in the process of the European integration. In the article the author examines the key elements of the relationship between the Swiss Confederation and the European Union. In the article are summarized the place and influence of the Swiss national identity in the European integration.

Key words: National identity, European integration, neutrality, federalism, direct democracy.

I. М. Сергійчук

ДОСЯГНЕННЯ Й ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО В'ЄТНАМУ (1986 – 2012 рр.)

У статті розглядається хід модернізації В'єтнаму. В економічній сфері високими темпами розвивається виробництво, введено сімейний підряд у сільському господарстві, формуються ринкові відносини, залучаються іноземні інвестиції. Помітно підвищився рівень життя в'єтнамців. В зовнішній політиці прийнято принцип багатовекторності. Відновлено співпрацю з країнами, які воювали проти В'єтнаму (США, КНР). Іде зближення з Росією. Висвітлюються в'єтнамсько-українські зв'язки.

Ключові слова: В'єтнам, реформи, оновлення, ринкові відносини, багатовекторність, співробітництво.

2 червня 2011 р. виповнилося 35 років з дня створення Соціалістичної Республіки В'єтнам. З 1986 р. в країні проводиться політика ринкових реформ і модернізації суспільно-політичної системи. В'єтнамське оновлення знаходиться в центрі уваги російських істориків та економістів. Найбільш ґрунтовними є праці таких науковців, як Д. Деопік [1], К. Кобелев [2], В. Мазирін [3], О. Новакова й П. Цветов [4], О. Окунев [5]. Групою авторів створені спільні роботи [6], де узагальнюється досвід реформування В'єтнаму. Російською мовою видавались праці в'єтнамських дослідників з цієї проблеми. Серед них варто виділити монографії, авторами

яких є Данг Тхі Ла [7], Нгуєн Дінь Хоанг [8], Нгуєн Кхай Хоан [9], Фам Дик Чинь [10], Хо В'єт Лионг [11] та ін.

Різні аспекти реформ аналізуються в статтях Д. Дубровіна [12], В. Мазиріна [13; 14], І. Мохової [15], Г. Мурашової [16], А. Потапова [17], Р. Сеніна [18], П. Цветова [19]. Українсько-в'єтнамському співробітництву на шляху модернізації обох країн, його традиціям і новим виявам присвячені роботи П. Султанського [20] та І. Шергіна [21]. Значна кількість фактів з цієї проблематики міститься в засобах масової інформації та мережі Інтернет. Метою цієї статті є спроба систематизувати й узагальнити нагромаджений фактичний матеріал, висвітлити основні напрями в'єтнамської політики реформ, їх досягнення й невирішені проблеми, показати позитивну роль українсько-в'єтнамської співпраці в сучасному розвитку обох країн-партнерів.

В 1986 р. під впливом радянської перебудови Соціалістична Республіка В'єтнам розпочала реформи. В пошуках нового курсу, який би враховував конкретні умови країни, її специфіку, в'єтнамське керівництво розробило власну концепцію розвитку. Головна увага приділялась економічним перетворенням при збереженні в цілому старого політичного механізму. Перебудова господарства включала такі напрями: 1) свободу діяльності і рівні права всіх секторів економіки: державного, приватного, змішаного, дрібнотоварного, натурального; 2) декооперування сільського господарства, передачу землі в довготривалу оренду; 3) оздоровлення товарно-грошового обігу; 4) політику «відкритих дверей» щодо іноземного капіталу.

Одним із пріоритетних напрямів стало відкриття спеціальних експортних зон на взаємовигідній основі. Іноземні інвестиції направлялись в розвідку і видобуток нафти та газу на континентальному шельфі, в будівництво нафтопереробних заводів, фармацевтичних фабрик, в здійснення новітніх проектів гірничодобувної галузі (освоєння багатих родовищ апатитів, залізної руди, бокситів). Значні кошти вкладались також у налагодження промислового виробництва натурального каучуку, кави, чаю, тутового шовкопряда, агар-агару. Велику активність проявляли Франція, Німеччина, Англія, Австралія, Японія, країни АСЕАН. Для надання міжнародних субсидій і кредитів була створена Консультативна група донорів В'єтнаму, яка щороку виділяє 20 млрд. дол. для економіки країни. Прямі іноземні інвестиції збільшились із 1,3 млрд. дол. в 2000 р. – до 2,3 млрд. дол. в 2006 р. і далі зростають [15,30].

Середні річні темпи розвитку економіки в 1991 – 2001 рр. склали 7,4%, зокрема в 1991 – 1995 рр. – 8,2%, 2005 – 2006 рр. – 8%. За останні 25 років ВВП щорічно збільшувався на 6,8%. Річний прибуток на душу населення за паритетом купівельної спроможності валюти зріс із 1400 дол. в 2000 р. – до 2310 дол. в 2006 р. За темпами економічного зростання В'єтнам посідає 2-е місце в світі після Китаю [15, 30].

У 1986 р. В'єтнам добував всього 40 тис. т нафти, тоді як у 1990 р. – 2 млн т в 2000 р. – 15 млн т. Понад 80% нафтовидобутку забезпечувала спільна російсько-в'єтнамська компанія «В'єтсовпетро» [12, 31]. СРВ інтегрувалась у світову економічну систему й розширила регіональні зв'язки. 2007 р. В'єтнам вступив у Світову організацію торгівлі.

Помітно зріс добробут в'єтнамців. За час реформ удесятеро знизився рівень бідності. Кількість людей, які жили за межею бідності, скоротилась із 70% – до 7% населення в 2005 р. [15, 30]. Межа бідності, встановлена на 2009 – 2010 рр., для сільських родин на людину на місяць – 200 тис. донгів, для міських родин на людину – 260 тис. донгів. Розв'язано продовольчу проблему. Відоме прислів'я стверджує, що «спочатку в'єтнамці просто хотіли їсти, потім – їсти багато, а нині – їсти смач-

но». Середня тривалість життя, порівняно з 1960-ми рр., зросла з 50 до 71,3 років у наш час [15, 30].

На початку економічних реформ формуванню демократичних основ суспільства заважали самоізоляція країни, теорія та практика в'єтнамського соціалізму, традиційна конфуціанська етика. Вважалося, що елементи західної демократії, такі як багатопартійність, політичний плюралізм, свобода критики, альтернативність на виборах суперечать в'єтнамській системі влади, підривають національну культуру й самобутність. Після скинення сайгонського режиму були заборонені політичні партії й організації Півдня В'єтнаму. 1988 р. розпущені Соціалістична й Демократична партії, які існували в ДРВ ще з часів Серпневої революції 1945 р. Усунено останні легально існуючі можливості опозиції КПВ. Для збереження монополії комуністів на владу здійснювались попереджувальні заходи, з урахуванням наслідків «оксамитових» і «кольорових» революцій на території Східної Європи й СРСР. КПВ продовжила курс на розвиток «соціалістичної демократії» і виступила проти «всездозволеності пропаганди антисоціалістичних ідей».

З часом, в результаті переходу В'єтнаму до ринкової економіки й відкритості зовнішньому світу, політична система теж почала трансформуватись. Новими явищами стали модернізація законодавства, вдосконалення виборчої системи, кадрове оновлення, розширення прав громадян, гласність, спрощення порядку в'їзду й виїзду з країни. В 1998 р. прийнято положення про «демократію на місцях». В його рамках здійснюється вирішення місцевих проблем під девізом: «Народ знає, обговорює, контролює».

Конституція 2001 р. по-новому визначала механізми управління державою. Знято визначення державного ладу як диктатури пролетаріату. Натомість його основою проголошено народовладдя, пов'язане з розвитком парламентської демократії. КПВ залишається керівною й спрямовуючою силою в'єтнамського суспільства. Вона є головним хранителем моральних і культурних цінностей та високих ідеалів, будучи в'єтнамською альтернативою ліберальній демократії. Держава, керована КПВ, здійснює вищі функції управління, нагляду, виховання й покарання. Конституція закріпила за громадськими організаціями право брати участь у вирішенні політичних, економічних, соціальних і культурних завдань як в масштабах всієї країни, так і в рамках кожної територіальної одиниці, підприємства, установи [22]. КПВ висунула гасло: «Партія керує, народ визначає, держава управляє» [13, 23].

Справою надзвичайної ваги визнано оновлення кадрів партійно-державного апарату, введено норми їх ротації. Склад ЦК КПВ на кожних виборах має оновлюватись на третину. Віковий ценз для нових членів ЦК КПВ встановлено в 55 років, термін перебування на посаді – 5 років. Всі вищі чиновники зобов'язані піти у відставку в 60 років. На посади міністрів і керівників провінційних адміністрацій мають призначатись кваліфіковані спеціалісти віком від 40 – 50 років. Подолано принцип – «лояльність вища за компетентність». Х з'їзд КПВ (2006) ввів процедуру виборів своїх керівних органів на альтернативній основі [13, 24].

Протягом тривалого часу СРСР був основним економічним і політичним партнером ДРВ, а потім Соціалістичної Республіки В'єтнам. СРСР надавав субсидії, пільгові кредити, будував промислові об'єкти, направляв спеціалістів, готував кадри. Після краху СРСР і ліквідації біполярного світу СРВ проводить багатовекторний зовнішньополітичний курс із акцентом на регіоналізм, деїдеологізацію й розширення економічної співпраці з країнами світу.

Динамічно розвиваються відносини з Росією. Цьому сприяють такі фактори, як частий обмін делегаціями високого рівня, спільні зусилля в міжнародних організаціях, велика кількість випускників радянських вузів серед

нинішніх в'єтнамських політиків, вищих чиновників, бізнесменів. У 1994 р. підписано Договір про основи дружніх відносин між Росією та В'єтнамом, 1997 р. – Декларація про сприяння розвитку торгово-економічного і науково-технічного співробітництва, угоди про співпрацю в галузі туризму та ветеринарії. В 1998 р. Росію відвідав президент СРВ Чан Дик Лионг – випускник Московського гірничого інституту. Обговорювались питання ліквідації заборгованості В'єтнаму Росії. Частина боргу списано. Решта суми (1,5 – 1,7 млрд. дол.) має виплачуватись протягом 23 років, її 90 % використано Росією для закупівлі в'єтнамських товарів та інвестицій у в'єтнамську економіку [17, 32].

В 2001 р. В'єтнам урочисто зустрів російського президента В. Путіна. До нього ні радянські, ні російські керівники В'єтнам ніколи не відвідували. Підписано Декларацію про відносини стратегічного партнерства між РФ і СРВ. Інший візит В. Путіна у В'єтнам відбувся 2006 р. У свою чергу, Росію відвідали президент СРВ Нгуєн Мінх Чієт (жовтень 2008 р.) і прем'єр-міністр Нгуєн Тан Зунг (грудень 2009 р.). Активізувалося й військово-технічне співробітництво. СРВ створює комплексну систему охорони морського узбережжя. В 2010 р. куплено 8 багатоцільових винишувачів СУ-30МК2 на суму 400 млн. дол. і замовлено 12 таких літаків на суму 600 млн. дол. Ведеться модернізація військово-морських сил. Закуплено російські кораблі на повітряних подушках «Зубр», «Мурена», сторожові кораблі «Гепард», підводні човни «Варшав'янка». У В'єтнамі працює російський «Тропоцентр», де проходить випробування військова техніка для країн з тропічним кліматом [14, 23].

У сфері в'єтнамської енергетики працюють компанії Зарубіжнафта, П'єтров'єтнам, В'єтгазпром. 2008 р. створено спільне підприємство Русв'єтпетро, в якому Росії належить 51 % активів. В 2010 р. закінчився термін діяльності «В'єтсовпетро», вона пройшла реорганізацію. 51 % її капіталів належить В'єтнаму, 49 % – Росії. Відтепер компанія працюватиме й на території третіх країн. За допомогою Росії збудовано перший у В'єтнамі нафтопереробний комплекс Зунгкуат потужністю 6 млн. т готової продукції на рік. Російська компанія «Силові машини» завершила або буде ТЕС Уонгбі, ГЕС Сесан-3, Буонкуоп, Авіонг, Плейкронг. Вона поставила третину всього обладнання для електростанцій В'єтнаму [14, 25].

На 2010 р. Росія реалізувала у В'єтнамі 56 проектів загальною вартістю 611,4 млн. дол. Їх здійснюють 19 спільних підприємств, 28 компаній із 100 % російським капіталом, 4 компанії на основі угод про співпрацю [14, 25]. За 2000 – 2008 рр. обсяги торгівлі між СРВ і РФ зросли з 156,1 млн. дол. до 1 млрд. 432 млн. дол., тобто вдв'ятеро. Росія продає В'єтнаму паливо, мастила, вугілля, чорні метали, хімічні добрива, верстати й обладнання, а купує морепродукти, чай, каву, спеції, овочі, фрукти, одяг та взуття. З 2006 р. в Росію продаються 30 % всіх світових об'ємів в'єтнамських морепродуктів [14, 27]. Підписано угоди про співпрацю наукових установ, узгоджено 24 пріоритетні напрямки в галузі передачі технологій. Проводяться Дні культури В'єтнаму в Росії та Росії у В'єтнамі. Розвиваються регіональні зв'язки.

Після війни 1965 – 1973 рр. відносини між США і В'єтнамом залишалися напруженими. Їх нормалізація розпочалась у 1990-х рр. з ініціативи президента США Б. Клінтона. 1992 р. США дозволили своїм компаніям відкривати представництва у В'єтнамі. В 1994 р. США скасували ембарго на торгівлю з В'єтнамом, а «Бенк оф Америка» видав перший кредит американській компанії, яка розпочинала у В'єтнамі торговельну діяльність [19, 13].

В 1995 р. США і СРВ встановили дипломатичні відносини. 16 – 18 листопада 2001 р. відбувся офіційний візит у В'єтнам президента США Б. Клінтона. Підписано ряд економічних угод. Президент США виступив на в'єт-

намському телебаченні в прямому ефірі, стверджуючи, що потрібно відходити від важкого минулого й працювати на майбутнє. 1995 р. у В'єтнамі почала працювати американська автомобільна корпорація «Форд», яка створила з в'єтнамською компанією спільне підприємство в провінції Хайзонг [19, 14]. Водночас певні політичні сили в США критикують в'єтнамську владу за порушення прав людини, національних і релігійних меншин [18, 32].

Відновлено добросусідські відносини з КНР, які багато років були напруженими після китайсько-в'єтнамської війни 1979 р. В 1999 р. країни підписали угоду про сухопутні кордони.

Дружні українсько-в'єтнамські стосунки активно розвивались ще в радянські часи. В'єтнамі із задоволенням відмічають, що саме в Одесі 1919 р. розпочалась революційна біографія видатного партійного й державного діяча Тон Дик Тханга, який став другим президентом В'єтнаму після Хо Ши Міна [23, 287-305].

Українські енергетики були задіяні у будівництві найбільшої в Південно-Східній Азії ГЕС Хаобін, виконали там найскладніші роботи. Агрегатний зал станції вирубаний у скелі й захищений від будь-яких стихійних лих і воєн. Керував будівництвом, а потім роботою ГЕС сумчанин Г. Тульчинський, який нагороджений в'єтнамським Орденом Праці другого ступеня. Генеральний план відбудови Ханоя, зруйнованого американською авіацією, розробив український архітектор І. Алферов, колишній головний архітектор Харкова.

Соціалістична Республіка В'єтнам визнала незалежність України 27 грудня 1991 р. Дипломатичні відносини встановлені з 23 січня 1992 р. Налагодженню зв'язків з Україною надавалась велика увага. 1994 р. переговори з українським керівництвом у Києві провів прем'єр-міністр СРВ Во Ван Кієт. 1996 р. В'єтнам відвідав президент України Л. Кучма, а 2000 р. в Україні побував президент В'єтнаму Чан Дик Лионг. Укладено низку міждержавних угод в різних галузях. 25 – 26 березня 2011 р. у СРВ перебував з офіційним візитом президент України В. Янукович. Підписані Спільна заява президентів про розвиток всебічного співробітництва й партнерства, угода про співпрацю між Національним банком України і Державним банком В'єтнаму, угода про співпрацю в освітній сфері, меморандум про взаєморозуміння між відомствами з інвестицій. Сторони висловили готовність розпочати новий активний період співпраці [26; 27].

На в'єтнамський ринок вийшли компанії Електро-Тяжмаш, Укрхімпроект, Укргідропроєкт. Відкрили свої представництва КраЗ, Мотор-Січ, Укрінтеренерго. Українська сторона будує гідроелектростанцію Ялі. Функціонують спільні підприємства Вісорутекс (виробництво натурального каучуку), Лотос (портові послуги), Ти Снкі (виробництво сухих тропічних фруктів) [24]. Україна купує у В'єтнамі рис, морепродукти, каву, перець, прянощі, текстиль, одяг, взуття, товари електронної галузі (флешки, нетбуки). 2009 р. товарообіг досяг 366,74 млн. дол., в тому числі український експорт – 248,7 млн. дол., імпорт – 118,04 млн. дол. Прямі українські інвестиції у в'єтнамську економіку 2010 р. становили 3,9 млн. дол., а в'єтнамські в українську – 7,3 млн. дол. [21, 21; 25]. В'єтнам займає 4-е місце серед країн, в економіку яких Україна спрямовує капітали.

Україна внесла помітний вклад у підготовку в'єтнамських кадрів. Більшість нинішніх в'єтнамських міністрів у радянські часи здобувала вищу освіту у вузах Києва, Харкова, Одеси. І зараз сторони обмінюються стажерами, студентами, аспірантами. Українці у в'єтнамських вузах вивчають мову, медицину, ботаніку. В'єтнаміці в Україні прагнуть здобути інженерні й економічні знання, засвоїти банківську справу, енергетику, судно- й авіабудування. 2010 р. в 25 українських вузах навчалися 600 в'єтнамських студентів [24]. Частина з них

здобуває потрібні для СРВ професії на основі міжурядових угод, решта – навчаються за контрактами. В Ханой відкрита філія університету «Київський політехнічний інститут». Академії Наук України та В'єтнаму створили спільний центр передачі технологій [19, 23].

В'єтнамська діаспора присутня в Києві, Харкові, Одесі. Дружать Харківська область і провінція Кхань Хоа, Тернопільська область і провінція Донг Хай. Відкрито пряме авіасполучення між Києвом і Хошиміном. З року в рік Україну відвідує все більше в'єтнамських туристів, які тут вчилися і тепер хочуть побачити місця, пов'язані з молодістю.

Вивчення в'єтнамської перебудови та її реальних наслідків має велике значення як в міжнародному аспекті, так і для конкретних країн, до числа яких належить і Україна. Творче запозичення досвіду допомогло б обопільній економічній розбудові. Специфічні форми народного контролю над діяльністю влади могли б сприяти успішній боротьбі з корупцією та зловживаннями чиновників всіх рівнів.

1. Деопик Д.В. *Вьетнам: история, традиции, современность*. – М., 2002.
2. Кобелев К.В. *Современный Вьетнам: реформы, обновление, модернизация (1986 – 1997)*. – М., 1999.
3. Мазырин В.М. *Реформы переходного периода во Вьетнаме (1986 – 2006): направление, динамика, результаты*. – М., 2007.
4. Новакова О.В., Цветов П.Ю. *История Вьетнама*. – Ч. 2. – М., 1995.
5. Окунев А.Б. *Экономика Вьетнама*. – М., 2008.
6. *Экономика Вьетнама: проблемы и стратегия развития*. – СПб., 1993; *Углубление экономической реформы во Вьетнаме*. – Ч. 2. – М., 1999.
7. Данг Тхи Ла. *Вьетнам: Переход к рынку*. – М., 1999.
8. Нгуен Динь Хоанг. *Современное состояние и перспективы внешнеэкономических связей Вьетнама с Китаем и старыми АСЕАН*. – М., 2001.
9. Нгуен Кхай Хоан. *Роль инвестиционной политики в процессе трансформации многоукладной экономики (опыт России, Вьетнама и Китая)*. – М., 2002.
10. Фам Дык Чинь. *Реформа отношений собственности (Опыт Вьетнама)*. – М., 2001.
11. Хо Вьет Лыонг. *Гуманизация организационных форм обучения в общеобразовательных школах Вьетнама*. – М., 2002.
12. Дубровин Д. *«Несоциалистический Вьетнам» // Азия и Африка сегодня (далі – ААС)*. – 2001. – № 5.
13. Мазырин В. *Тернистый путь к политической демократии // ААС*. – 2008. – № 10.
14. Мазырин В. *Россия – Вьетнам. Экономическое сближение: сдвиги и проблемы // ААС*. – 2010. – № 5.
15. Мохова И. *Страна с характером и большим потенциалом // ААС*. – 2008. – № 10.
16. Мурашева Г.Ф. *Вьетнам и АСЕАН // ААС*. – 2009. – № 3.
17. Потапов А. *Старый друг – надежный друг // ААС*. – 2002. – № 7.
18. Сенин Р. *Вьетнам и зарубежная диаспора // ААС*. – 2008. – № 1.
19. Цветов П. *Вьетнам – США: зигзаги истории // ААС*. – 2001. – № 10.
20. Султанский П. *В'єтнам на мапі національних інтересів України в Південно-Східній Азії // Політика і час*. – 2007. – № 1.
21. Шергін С. *Три різних країни однієї Азії // Зовнішні справи*. – 2011. – № 4.
22. <http://constitutions.ru>
23. Грамматчиков Г. *«Вальдек-Руссо» снимается с якоря // Они остаются с нами*. – Кн. 2. – М., 1987.
24. <http://lb.ua>. – 28.03.2011.
25. Денисенко Л. *Вьетнам и Украина: период «застоя» закончился // Ежедневник 2000*. – № 11. – 18 – 24 марта.
26. Ключев А. *Украина расширяет сотрудничество с Вьетнамом [Электронный ресурс]*. – Режим доступа: www.unp.com.ua. – 18.05.2010.

27. Президент Виктор Янукович ищет новые рынки для украинских экспортёров // *Экономические известия*. – 2011. – № 52. – 28 марта.

Sergiychuk I.M. The Achievements and Problems of the Contemporary Vietnam (the 1986th – 2012th). In the article the process of the Vietnam modernization is described. In the economic sphere the manufacturing is developing very quickly, the family contract is put into the operation in agriculture, the market relations has being formed, foreign investitious are drawn. The level of Vietnamese people's life considerably raised. In foreign policy was adopted the principle of multi-vectoring. Was renewed the cooperation with the countries which waged wars against Vietnam (the USA, CPR). The relations with Russia is going on. The Vietnamese-Ukrainian links are defined.

Key words: Vietnam, reforms, renewal, market, multi, co.

С. М. Кінка

ЛИТОВСЬКІ ЛІВІ ПОЛІТИЧНІ СИЛИ У 1990 – 1992 рр. (за матеріалами газети «Советская Литва» / «Эхо Литвы»)

У статті розглянуто діяльність лівих політичних партій Литви у період 1990 – 1992 рр., від виборів до Верховної Ради – до виборів у Сейм, які остаточно завершили формування політичної системи в Литві.

Ключові слова: вибори, Литва, республіканська газета, політичний транзит.

Відновлення незалежності країн Балтії було яскравим прикладом реалізації транзиту, який до того пройшла низка країн Південної Америки та Південної Європи. Обережні спроби реформ періоду перебудови вийшли з-під контролю їх зачинателів, підірвавши міцність і єдність СРСР. Швидка дезінтеграція останнього продемонструвала, що це штучне утворення не може ефективно оновлюватися і модернізуватися на рівні з іншими країнами Заходу. Період перебудови ознаменувався закінченням монополії Комуністичної партії на владу. У 1988 р., із виникненням Народного руху на підтримку перебудови у Литві почала формуватися багатопартійна система. Утворення політичних партій було фактором, який свідчив про демократизацію суспільства. Політичні партії, як зазначає американський дослідник Дж. Беляшек, були фактором, який сприяв консолідації демократії в колишніх комуністичних режимах [1, 23].

На протязі 1990 – 1992 рр. у Литві відбувалася консолідація різних політичних сил. Після виборів до Верховної Ради 1990 р. в парламенті була сформована більшість, яку представляли прихильники «Саюдіса», що, згідно деяких спостерігачів, не мав окремої політичної програми [2]. 11 березня 1990 р. більшістю (91 – «за», 42 – «проти») литовський парламент прийняв знакове рішення «Про відновлення Литовської держави» [3]. Це рішення було свого роду тріумфом «Саюдіса», в якому знайшли місце різні за політичними поглядами сили – комуністи, зелені, соціал-демократи, християнські демократи та молодіжні організації [4]. Після цієї значної події почалася фрагментація політичного спектру Литви.

Таким чином, ліві сили у республіці на 1990 р. були представлені Комуністичною партією Литви (незалежною) (КПЛ (н)), очолюваною першим секретарем КПЛ А. Бразаускасом, який отримав посаду віце-прем'єр-міністра в уряді К. Прунскене, соціал-демократичною партією К. Антанавічюса, що також входила до альянсу з «Саюдісом» і виступала з позиції незалежності Литви.

Ліві сили, що виступали проти державної незалежності, перебуваючи на позиції збереження соціалістичної федерації, можна розділити за ступенем радикалізму на прихильників Комуністичної партії (на платформі КПРС), на чолі з першим секретарем М. Бурокавічюсом та більш радикальними членами об'єднання «Єдність», що було досить неоднорідним [5]. Слід зазначити, що

впливові організації, які об'єднували російськомовне населення Литви, дистанціювалися від об'єднання «Єдність» [6]. Пізніше з'явився «Комітет захисту радянської влади в Литві» як координаційний центр низки політизованих організацій: Ради секретарів первинних партійних організацій, Соціалістичної федерації трудових колективів Литви [7]. Пізніше він був головною політичною силою під час проведення спроби державного перевороту в січні 1991 р. Структури Комітету мали перебрати на себе відповідні функції усунутого уряду Литовської Республіки.

Згідно із соціологічним дослідженням громадської думки, на початку січня 1990 р. ліві партії могли розраховувати на наступну підтримку: КПЛ (н) – 38%, КПЛ (КПРС) – 8%, натомість об'єднання «Єдність» мало найбільший негативний рейтинг серед всіх політичних сил [8]. Протягом 1990 р. основною формою діяльності цієї лівої політичної сили були мітинги протесту, на яких критичувалася діюча литовська влада, окремі положення і нововведення, курс на незалежність країни, висувалися вимоги збереження соціалістичної федерації. До цих акцій, окрім не чисельного активу КПЛ (КПРС), долучалися військові, а також ветерани, зокрема з «Єдністю» тісно співпрацювала Рада ветеранів війни і праці. Зважаючи на слабе представництво у парламенті Литви подібні позапарламентські форми боротьби були майже єдиним напрямом діяльності вищезначених сил.

Вибори до місцевих Рад, які відбулися в квітні 1990 р. підтвердили статус-кво, який склався під час виборів до парламенту у лютому того ж року: позапартійні (більшість були висунуті «Саюдісом») отримали 55,82% мандатів, члени КПЛ (н) – 34,28% і кандидати від КПЛ (КПРС) – 6,07% [9]. Після остаточного провалу насильницької зміни влади у СРСР (серпень 1991 р.), керівні діячі КПЛ (КПРС) були оголошені до розшуку, проти них порушили кримінальні справи, як і проти низки військових і міліцейських керівників, відповідальних за смерть литовських громадян, та проти лідера руху «Єдність» В. Іванова, якого обвинувачували у незаконному зберіганні зброї та боєприпасів. Комуністична партія була заборонена.

На відміну від «збанкрутілих» комуністів-прибічників КПРС, прихильники КПЛ (н) досить швидко освоїлися на політичному майданчику Литви. Змінивши назву на Демократичну партію праці Литви (ДППЛ), ця політична сила продовжувала залишатися наймасовішою в країні. Взаємне непорозуміння між керівниками «Саюдісу» і близьких до нього політичних угруповань (християнські демократи, партія таугінінків, партія незалежності, до певної міри і Ліги Свободи Литви) та ДППЛ було помітне ще до лютневих виборів до Верховної Ради Литовської Республіки 1990 р. [10], але тоді всім силам, які виступали за незалежність країни вдалося стримати свої амбіції задля спільної мети. Результати виборів виявилися тріумфальними для «Саюдісу», який отримав більшість місць у Верховній Раді, КПЛ (н) отримала 38 мандатів, КПЛ (КПРС) – лише чотири, соціал-демократи – дев'ять [11]. Втім, надалі конфлікт між «лівими» і «правими» силами тільки загострювався.

Незважаючи на політичні інтриги, перший уряд було сформовано частково з представників КПЛ (н). Значною залишалася й особиста популярність лідерів цієї політичної сили – А. Бразаускаса і К. Прунскене, але, як зазначають учасники тих процесів, подібна популярність була досягнута за рахунок відмови від основних комуністичних принципів. Нагадаємо, що КПЛ (н) виступала з позиції поступового відновлення незалежності Литви, переходу до ринкової економіки з великим впливом держави, соціальними гарантіями населенню. Діяльність політичних партій після 11 березня 1990 р. була ускладнена погіршенням відносин з СРСР, результа-